

В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

В доповіді критикуються підвалини сучасного державотворчого процесу, а також виділяються його парадокси. Пропонується авторське бачення проблем і перспектив процесу державотворення в Україні.

Ключові слова: цивілізація, парадокси державотворення, глобалізація

Основною проблемою сучасного державотворення, на мій погляд, є те, що воно здійснюється застарілим, лінійним способом – тоді як і сьогоденні реалії, і спадщина вітчизняної культури вимагають якісно інших, нелінійних методів. Ця методологічна хибність надає українському політичному устрою певні відверто парадоксальні риси.

Перший парадокс сучасного українського державотворення я би назвав парадоксом часу. Ми намагаємося розбудувувати державу саме тоді, коли глобалізаційні процеси доводять всьому світові: теорія та практика національної держави – знаходиться у стані гострої кризи.

Підкреслюю: йдеться не про державу як таку, а модель національної держави, що сформована за взірцем класичних західних теорій. Така національна держава – це історичне явище доби Модерну, яке мало відповідати на тогочасні проблеми. Національна держава зразка Модерну сьогодні не може зарадити громадянам ні у повсякденних проблемах, ні адекватно відповісти на глобальні виклики.

Тому другий парадокс нашого державотворення – то парадокс обставин. За сучасних умов ми самі, ледве-ледве встигнувши набути суверенітет, прагнемо – буквально вимушені – поступатися ним. Те, що відбувається у зовнішній політиці, ті відцентрові сили, що не дають змоги різним регіонам України відчувати себе «одного діда онуками», є доволі природною й об'єктивною реакцією на владні потуги лінійно-унітарного державотворення за застарілими лекалами.

Тобто, третій парадокс, - це парадокс методів. Класичну державу не передбачено будувати інакше як за допомогою класичних же будівельних засобів, неприйнятних для сьогодення та щодо наших сучасників, які є розвиненими культурними особистостями, а не безпорадними «підданними» монархів-творців націй. Нації формувалися в історії повільно, переважно антидемократичним шляхом, через «стрижку під одну гребінку» й приведення до єдиного знаменника різноманіття етносів, культур, діалектів, субнаціональних і субетнічних ідентичностей усіх тих, кому не пощастило проживати на території даної держави, - не кажу вже про війни та насилля, про гекатомби жертв. Повторювати таке зараз – історичний злочин.

Адже ясно, що зусилля з уніфікації поглядів, вірувань, переконань, точок зору щодо власної історії з самого початку приречені сьогодні на провал. Важливо зрозуміти таку просту річ: нелінійна природа сучасного етапу

розвитку людства не в тому, що внаслідок такого розвитку уніфікований центр політичного життя, осередок прийняття рішень переміщується з національного рівня на глобальний, транснаціональний (чи навпаки, на більш локальний, місцевий) – а в тому, що відбувається децентралізація суспільно-політичної сфери, розквіт багатоманітності людських ідентичностей, якостей, здібностей. І ця багатоманітність починає вже усвідомлюватися й у сфері політичній.

А тому четвертий парадокс нашого державотворення – це парадокс місця. Західний проект розбудови модерної національної держави не лише запізнився та виконується неприйнятними методами – він ще й не відповідає споконвічному характерові нашої культури, нашого народу. Менталітет, історія, звичаї, побут в нас зовсім не такі як у західно-європейців чи північно-американців. І якщо з точки зору того ж Модерну ця обставина дійсно може поставати як недолік, як свідчення того, що ми, начебто «не доросли» до власної держави, демократії, - проте в реаліях згаданого процесу глобальної децентралізації стає все більш очевидним: у культурних відмінностях людей немає нічого поганого. Навпаки: саме культурне, національне, просто людське різноманіття є великим скарбом людства, базою його подальшого розвитку.

В цьому, до речі, полягає «надзадача» екологічного підходу: в усвідомленні необхідності збереження різноманіття – а тому і збереження своєї домівки. Зокрема, недооцінка культурної екологічності, ігнорування потреби у відповідності архітектури державного устрою ґрунту слов'янської культури приводить до того, що запозичені архітектурні елементи будівлі на ім'я «національна держава» багато в чому залишаються для нас чужорідними елементами, порожніми гаслами та вивісками. Так, західній культурі властиве розуміння демократичного політичного устрою, перш за все, в аспекті його інституалізації – в плані наявності таких «обов'язкових» утворень як парламентаризм, всезагальні вибори, відокремлення судочинства від інших гілок влади тощо.

Для нашого народу, в культурі, філософії, менталітеті якого відбилосся давнє переконання в першості моралі перед законом, неписаного правила – перед писаним, особистих відносин – перед юридичними, перелічені формальні риси демократичної держави майже нічого не варті без наявності реальної демократичної культури в суспільстві. Вони навіть перетворюються на свою протилежність, а від демократії чи держави залишається одна лише вивіска. Дійсно, всі формальні риси західної демократії в нас є – але вони не працюють, вони не прижилися на нашому ґрунті, викликаючи цим відчуття подиву (чи бридливості) в орієнтованих на слідування Заходу садоводів. І місце не те, і час не той, і методи рослинництва не ті...

І все ж, найбільш цікава риса цих парадоксів полягає в тому, що лише в лінійній перспективі процес сучасного цивілізаційного розвитку виглядає як такий, що закриває для України шлях державотворення й демократизації. Якщо ми будемо продовжувати оцінювати себе за чужорідними стандартами, ми ніколи не вийдемо з парадигми вічної історичної невдачі, ми ніколи не

наздоженемо інших у бігу «по прямій лінії історії».

Проте, з нелінійної точки зору сучасні цивілізаційні процеси надають нашій країні реальний шанс, шанс побудувати власне майбутнє, не повторюючи чужих помилок, формуючи глобальну альтернативу, орієнтуючись відразу на нові реалії, на нову людину, нову культуру. Це п'ятий парадокс, який я хочу зазначити: парадокс зустрічі теперішнього і майбутнього. Мова йде про те, що якщо ми спробуємо будувати своє суспільство на органічній підставі самоорганізації, то ми побачимо, що ті риси слов'янського світовідношення, які протистоять формальності та лінійності, вимагають першості моралі перед законом, а суті справи – перед її зовнішньою вивіскою, - вони відповідають не лише потребам нашої країни, а й викликам часу, образу майбутнього, в якому демократія є перш за все елементом культури, а не формою правління. Іншими словами, ці ідеї та риси мають сенс та можуть бути корисними й потрібними всьому світові, а не лише одній тільки Україні.

Але для того, щоб мати змогу брати участь у формуванні такого майбутнього, ми повинні розв'язати останній, шостий парадокс: парадокс суєти демократії. Поки що рушійною силою державотворення та демократизації України є, дивовижним чином, не народ, не демос, а політична еліта, що апіорно протиставляє себе народу, дещо в чому навіть ставиться до власної країни з презирством місіонерів, «виконробів державотворення», уповноважених Заходом на розбудову демократії. Але демократію вкрай важко побудувати «зверху», починаючи з даху. Ні влада, ні наша опозиція не можуть сьогодні вважатися виразниками народних інтересів, вони є не більш ніж різними угрупованнями тієї ж влади – влади політичної еліти. Переважна частина політичних сил в Україні, якщо не всі, сьогодні, на жаль, є більшою мірою «від минулого», ніж «для майбутнього». А тому потрібне радикальне оновлення не лише стратегій українського державотворення – але й його стратегів. Криза довіри до влади лише підтверджує це.

О. М. Андрєєва

МЕТОДОЛОГІЧНА І ПРОГНОЗНА РОЛЬ КОНЦЕПТА "ЦИВІЛІЗАЦІЯ" В ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

В статті розглядається роль цивілізаційного концепту в системі національної безпеки та межі його застосовності у науковому аналізі.

Ключові слова: цивілізація, концепт, національна безпека

Вполітичній науціусечастішевисвітлюєтьсятеза,щоконцепт„цивілізації” є, за думкою ряду дослідників, фактичним синонімом універсального виміру національної ідеї. В російській соціально-філософській думці цю тезу у свій час підкреслював В.Межуєв, наполягаючи на тому, що приналежність народу до певної цивілізації є невід’ємною умовою самого національного життя